

Małgorzata WINIARSKA-BRODOWSKA

Uniwersytet Jagielloński

winiarska.m@wp.pl

INTERNAUCI O POLITYCE EUROPEJSKIEJ

ANALIZA PORÓWNAWCZA DYSKUSJI NA FORUM *DEBATE EUROPE*

ABSTRACT Internet users on European politics. A comparative analysis of discussions on the Debate Europe forum

European citizenship has introduced a new quality into political communication in the European Union. EU citizens exercise rights such as freedom of expression and participation in the democratic life of the Union. The *Debate Europe* forum is an example of European platform of exchange of ideas. Content analysis of posts in Polish and English enabled to give an answer to questions about the level of engagement of actors of the communication process, dialog, rationality of debate and the influence of political culture on discussions.

Keywords: content analysis, online participation, civic engagement, political culture, political communication

Słowa kluczowe: analiza zawartości, uczestnictwo on-line, zaangażowanie obywatelskie, kultura polityczna, komunikacja polityczna

Od 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej. Polscy obywatele, posiadając jednocześnie obywatelstwo UE, mają możliwość współtworzenia europejskiej rzeczywistości, wpływania na podejmowane w UE decyzje. W jaki sposób starają się wykorzystać te możliwości? Jak wygląda partycypacja Polaków we wspólnych europejskich sprawach?

Jedną z form wyrazu zaangażowania obywatelskiego jest uczestnictwo w dyskusjach dotyczących bieżącej europejskiej polityki¹. Dlatego warto przyjrzeć się wynikom analizy wypowiedzi na internetowym forum *Debate Europe*. Jaki przybierają one charakter? Kto bierze w nich udział? Jakie tematy są dyskutowane? Warto także rozważyć rolę, jaką polscy internauci odgrywają w europejskiej debacie. Celem artykułu jest próba odpowiedzi na postawione powyżej pytania. Poszukiwanie wyjaśnienia poruszanych w tekście zagadnień sprzyja także pogłębionej refleksji nad stanem kultury politycznej w Unii Europejskiej.

Tekst został podzielony na cztery części. Rozważania otwiera fragment dotyczący komunikowania politycznego w Unii Europejskiej, którego celem jest ukazanie szerszego kontekstu dla prezentowanej w artykule analizy forum *Debate Europe*. W części drugiej została przedstawiona metodologia badań. Następnie uwagę poświęcono charakterystyce analizowanego forum. Kolejną część, będącą zarazem najobszerniejszym fragmentem tekstu, stanowi prezentacja wyników analizy debaty na temat wyborów europejskich, szczególnie porównania polskiej i angielskiej wersji językowej. Artykuł zamykają wnioski z dokonanej analizy.

KOMUNIKOWANIE POLITYCZNE W UNII EUROPEJSKIEJ

Prezentowane w niniejszym artykule wyniki analizy wpisów europejskich internautów należy przedstawić na tle procesu komunikowania politycznego w Unii Europejskiej. Dla pełnego ukazania kontekstu analizy niezbędne jest także zarysowanie społeczno-kulturowych i polityczno-ekonomicznych uwarunkowań charakterystycznych dla UE w badanym okresie.

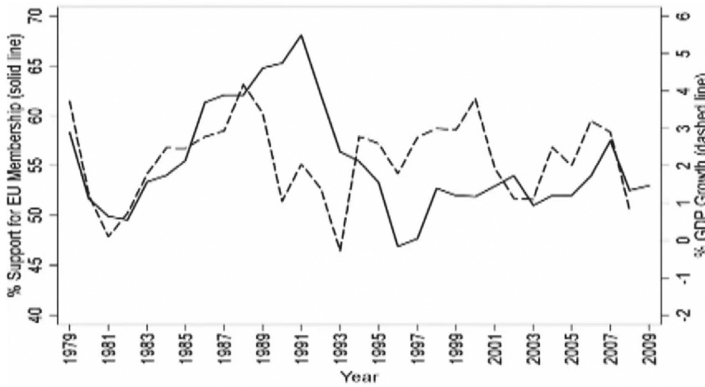
Postanowieniami Traktatu z Maastricht z 1992 r. wprowadzono obywatelstwo europejskie wraz z prawami obywateli UE. Więż obywatel–Unia Europejska stała się podstawą dla rozwoju procesu komunikowania politycznego w UE². Wraz z wejściem w życie Traktatu o UE obywatele mogą korzystać z przysługujących im praw, by komunikować się z instytucjami europejskimi. Zmiany dotyczące obywateli i ich relacji ze strukturami unijnymi następują stopniowo. Jak zwraca uwagę brytyjski politolog Simon Hix (patrz wykres poniżej), pod koniec lat 80. nastąpiło rozejście się danych

¹ Aspekt komunikacyjny zaangażowania obywatelskiego podkreślany jest przede wszystkim przez Jürgena Habermasa (*Uwzględniając Innego. Studia do teorii politycznej*, przeł. A. Romaniuk, Warszawa 2009; *Faktyczność i obowiązywanie. Teoria dyskursu wobec zagadnień prawa i demokratycznego państwa prawnego*, przeł. A. Romaniuk, R. Marszałek, Warszawa 2005, *Humanistyka Europejska; Teoria działania komunikacyjnego*, przeł. A. M. Kaniowski, t. 1: *Racjonalność działania a racjonalność społeczna*, Warszawa 1999; t. 2: *Przyczynek do krytyki rozumu funkcjonalnego*, Warszawa 2002; *Obywatelstwo a tożsamość narodowa. Rozważania nad przyszłością Europy*, przeł. B. Markiewicz, Warszawa 1993). Na temat koncepcji demokracji deliberatywnej istnieje bogata literatura (m.in. A. Gutmann, D. Thompson, *Why Deliberative Democracy?*, Princeton 2004; J. S. Dryzek, *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*, Oxford 2002).

² M. Winiarska-Brodowska, *Europa obywateli? Proces komunikowania politycznego w Unii Europejskiej*, praca doktorska, Kraków 2012.

dotyczących poparcia dla członkostwa w UE i wzrostu gospodarczego. Oznacza to, że poparcie dla Unii Europejskiej, którego podstawą są wyniki badań europejskiej opinii publicznej – Eurobarometru (linia ciągła), przestaje zależeć od stanu gospodarki, wyrażonego za pomocą wskaźników wzrostu produktu krajowego brutto (linia przerywana), a zaczyna zależeć od przekonań politycznych obywateli UE.

Wykres 1. Poparcie dla członkostwa w UE a wzrost gospodarczy

Źródło: S. Hix, *The State of European Democracy After Lisbon*, Institute of International and European Affairs, referat wygłoszony 26 V 2010.

Opisywane zjawisko można wiązać ze zmianami w UE dotyczącymi obywateli. Dla przykładu można przywołać takie wydarzenia, jak raport postulujący Europę Obywateli z 1984 r., przyjęty dwa lata później Jednolity Akt Europejski, w którym wspomina się o obywatelach, a nie, jak miało to miejsce we wcześniejszych traktatach, o pracownikach, czy wreszcie Traktat z Maastricht z 1992 r., którym ustanowiono obywatelstwo europejskie. Wraz z instytucją obywatelstwa UE postanowieniami Traktatu o UE wprowadzono liczne prawa obywateli UE, do których należą m.in.: prawo do udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego i wyborach lokalnych, prawo do składania petycji do PE, prawo do składania skarg do Rzecznika Praw Obywateli UE. Kolejne traktaty stale rozszerzają katalog tych praw. Traktat Amsterdamski z 1997 r. gwarantuje prawo dostępu do dokumentów unijnych. W Karcie Praw Podstawowych UE z 2000 r. znajduje się zapis o wolności wypowiedzi i informacji, zaś w Traktacie Lizbońskim (TL) z 2007 r. wymienione jest prawo do partycypacji w życiu demokratycznym UE. TL odnosi się również do kwestii otwartości, przejrzystości, dialogu oraz konsultacji z obywatelami; ponadto przewiduje, że za pomocą odpowiednich środków instytucje umożliwiają obywatelom i stowarzyszeniom przedstawicielskim wypowiadanie się i publiczną wymianę poglądów we wszystkich dziedzinach działania Unii³. Przykładem takiej publicznej wymiany poglądów mogą być właśnie debaty na internetowym forum *Debate Europe*.

³ Teksty traktatów: <http://eur-lex.europa.eu> (EUR-Lex – Dostęp do aktów prawnych Unii Europejskiej).

Obywatelstwo europejskie umożliwia obywatelom UE korzystanie z szeregu praw. Warto zaznaczyć, że prawo to nie tylko katalog uprawnień, ale także wymóg własnej aktywności, na co zwraca uwagę m.in. prof. Ewa Łętowska⁴. Właśnie aktywność obywateli, w tym przypadku europejskich internautów, wydaje się kluczową kwestią w procesie komunikowania politycznego w Unii Europejskiej. Jest ona szczególnie istotna, zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę asymetryczność relacji UE–obywatele.

Unia Europejska jest organizacją o specyficznym charakterze. Należy pamiętać, że od początku była projektem elit. Przez dziesięciolecia polityka unijna była uprawiana za zamkniętymi drzwiami. Zagadnienia jawności i przejrzystości obecne są w UE dopiero od niedawna. Zapewnienia urzędników unijnych związane z tymi kwestiami mają przeważnie charakter deklaratoryjny. Choć problematyka ta jest poruszana w oficjalnych dokumentach, jej praktyczne zastosowanie nie odpowiada oczekiwaniom różnych środowisk, a przede wszystkim samych obywateli. Widoczne jest to chociażby w corocznych raportach Rzecznika Praw Obywatelskich UE (odnośnie do niewłaściwego administrowania i braku przejrzystości) czy jego działaniach na rzecz dostępu do dokumentów i informacji dotyczących instytucji unijnych⁵. Z wielu względów (strukturalnych, organizacyjnych, technicznych, finansowych i in.) przedstawiciele instytucji unijnych są w procesie komunikowania uprzywilejowani w relacji do obywatela. Sam fakt istnienia praw obywateli UE niewiele zmienia. Obywatele muszą być świadomi posiadania praw, muszą także umieć z nich skorzystać. A z tym w UE nie jest zbyt dobrze. Zgodnie z badaniami Eurobarometru jedynie jedna trzecia respondentów twierdzi, że jest dobrze poinformowana na temat praw, które przysługują obywatelom UE⁶. Inną istotną kwestią w tym kontekście jest zaangażowanie obywateli w sprawy publiczne. Współcześnie obywatele nie wykazują zainteresowania tym, co wspólne, są obojętni bądź wręcz niechętni polityce⁷. Kryzys gospodarczy ostatnich lat pogłębia tę niechęć. A przecież, jak wskazuje Maria Ossowska, zainteresowanie kwestiami społecznymi, umiejętność współdziałania, otwartość czy odpowiedzialność należą do cech wzorowego obywatela⁸. Zaangażowanie, polityczne obycie, zdobywanie odpowiednich umiejętności i cnót, które pozwolą na pełne uczestnictwo w sferze publicznej, powinno być ważne w życiu obywateli UE.

⁴ E. Łętowska, *Rzeźbienie państwa prawa. 20 lat później. Ewa Łętowska w rozmowie z K. Sobczakiem*, Warszawa 2012, s. 76-77.

⁵ Raporty roczne Rzecznika Praw Obywatelskich UE są dostępne na stronie: www.ombudsman.europa.eu; *International Right to Know Day: Ombudsman Calls For More Pro-active Transparency in the EU*, European Ombudsman, Press release No. 17/2011, 28 IX 2011.

⁶ Wyniki sondażu europejskiej opinii publicznej przeprowadzonego w 2010 r. nie różniły się od rezultatów otrzymanych w 2007 r. *European Union Citizenship. Analytical Report*, conducted upon the request of the European Commission, the Gallup Organization, Flash Eurobarometer 294, 2010, s. 5 oraz Flash Eurobarometer 213, 2007, s. 10.

⁷ Por. M. Magoska, *Kryzys polityki a prawo*, [w:] *Media, władza, prawo*, red. taż, Kraków 2005, s. 59.

⁸ M. Ossowska, *Wzór obywatela w ustroju demokratycznym*, Lublin 1992.

METODOLOGIA BADAŃ

Studia empiryczne nad komunikowaniem politycznym, choć za granicą mają wieloletnią tradycję i są reprezentowane w licznych pracach, w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, w tym w Polsce, wciąż czekają na zainteresowanie szerszego grona badaczy⁹.

Niezwykle przydatną metodą badania przekazów dotyczących polityki umieszczonych w Internecie jest analiza zawartości. To technika (procedura) opracowana specjalnie dla potrzeb medioznawstwa, która ma charakter interdyscyplinarny – czerpie z nauk społecznych, semantyki i semiologii, a także logiki i statystyki¹⁰. Zgodnie z definicją Walerego Pisarka, jest ona zespołem różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającego na możliwie obiektywnym (w praktyce zwykle: intersubiektywnie zgodnym) wyróżnieniu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych elementów oraz na możliwie precyzyjnym (w praktyce zwykle: ilościowym) szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu, a zmierzającego przez poznanie zawartości przekazów do poznania innych elementów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego¹¹. Pozwala ona zarówno na analizę treści (słów i obrazów zamieszczanych na forum przez internautów), jak i na analizę formalnych aspektów badanego materiału (np. sposobu wypowiedzi czy kompozycji wpisów).

Przedmiotem badania jest dyskusja na forum *Debate Europe*, tj. wypowiedzi aktorów komunikowania politycznego w UE – pracowników Komisji Europejskiej występujących w roli moderatorów i internautów oraz uczestników forum, którzy jednocześnie są obywatelami UE. Analizie poddano polską i angielską wersję językową forum. Wybór ten był motywowany z jednej strony chęcią przedstawienia komunikowania zarówno na płaszczyźnie narodowej (wersja polska), jak i ponadnarodowej (wersja angielska, z uwagi na fakt, że język angielski jest powszechnie używanym językiem w UE). Wpis na forum (inaczej post, wiadomość na forum dyskusyjnym, wypowiedź na określony temat) jest podstawową jednostką analizy. Może to być pierwsza wiadomość w nowym wątku, wyznaczająca kierunek dyskusji, bądź też odpowiedź na inny wpis. Narzędzie badawcze stanowił rozbudowany klucz kategoryzacyjny. Analizie poddano wszystkie wpisy z debaty dotyczącej wyborów europejskich (w liczbie blisko półtora tysiąca) wraz z podobną liczbą elementów wizualnych (zdjęcia, rysunki, wykresy itp.). Wypowiedzi w debacie na temat wyborów do Parlamentu Europejskiego obejmują okres od stycznia do sierpnia 2009 r.

⁹ B. Dobek-Ostrowska, *Wstęp*, [do:] *Studia empiryczne nad komunikowaniem politycznym w Polsce*, red. też, K. Majdecka, Wrocław 2011, s. 7-8, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 3255.

¹⁰ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów. Wersja 1.1*, Kraków 2004, s. 13, *Zeszyty Wydziałowe – Uniwersytet Jagielloński. Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej*, nr 1.

¹¹ W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 45, *Biblioteka Wiedzy o Prasie. Seria A*, t. 16.

W artykule zostaną zaprezentowane wyniki analizy, odnoszące się jedynie do wybranych problemów, co jest warunkowane przede wszystkim objętością niniejszego tekstu. Omówione zostaną kwestie dotyczące następujących hipotez:

1. Ze względu na rodzaj forum, jego geograficzne zakorzenienie (Unia Europejska) i poruszaną na nim problematykę (zagadnienia związane z polityką europejską) przypuszczano, że debata będzie merytoryczna i racjonalna.
2. Z uwagi na fakt, iż forum było moderowane, przyjęto, że aktywność moderatorów w debatach (wyrażona w liczbie wpisów, ich objętości i zawartości) będzie duża.
3. Ponadto badaniu towarzyszyło założenie, że na forum mamy do czynienia z dialogiem.

CHARAKTERYSTYKA FORUM

Forum *Debate Europe (Democracy – Dialogue – Debate)* zostało stworzone przez Komisję Europejską (KE). Internauci mogli dyskutować o Europie na forum, które miało dwie edycje: 2006-2008 i 2008-2010. Analizie została poddana debata z drugiej edycji forum¹². Omawiane forum było moderowane przez pracowników KE. Reguły obowiązujące na forum dotyczyły zakazu: wpisów o treściach ksenofobicznych i nawołujących do szerzenia nienawiści; napastliwego zachowania, gróźb lub prześladowań; rozsyłania spamu; propagandy partyjnej; dyskryminacji religijnej. Internauci zostali uprzedzeni, że wypowiedzi zawierające powyższe elementy będą usuwane, a powtarzające się nadużycia będą skutkowały wykluczeniem z forum. Przyjęty rodzaj forum (moderacja wraz z regulaminem) wpłynął na jakość dyskusji i charakter wpisów¹³. *Debate Europe* było projektem wielojęzycznym (dyskusje prowadzono w 24 europejskich językach). Było to przedsięwzięcie jedyne w swoim rodzaju, zgodne z wartościami promowanymi przez UE, która wspiera różnorodność językową Europy. Stosunkowo szybko wersja angielska zdominowała forum. Internauci chętnie wpisywali się także we francuskiej, greckiej czy hiszpańskiej wersji językowej, jednak liczba ich wypowiedzi nie może konkurować z liczbą wpisów w języku angielskim. Na forum zarejestrowało się 6620 użytkowników, którzy stworzyli 15 967 tematów i 213 843 postów. Forum zostało zamknięte w 2010 r., gdyż Komisja Europejska zdecydowała się przenieść siećową aktywność komunikacyjną do mediów społecznościowych, takich jak Facebook czy Twitter.

Forum było podzielone na 8 głównych debat, zatytułowanych: *Zmiany klimatyczne i energia, Przyszłość Europy, Konsumenci i zdrowie, Dialog międzykulturowy, Wybory europejskie, Kobiety i polityka, Kryzys a kraje rozwijające się* oraz debata, w której poruszano odmienne od wskazanych tematy. Część dyskusji miała charakter czasowy, tj. nie trwała przez pełne 2 lata, lecz od kilku do kilkunastu miesięcy.

¹² Zarchiwizowana wersja drugiej edycji forum *Debate Europe* jest dostępna na stronie: <http://ec.europa.eu/archives/debateeurope/>, 28 VI 2012.

¹³ Por. L. Porębski, *Elektroniczne oblicze polityki. Demokracja, państwo, instytucje polityczne w okresie rewolucji informacyjnej*, Kraków 2001, s. 61-62.

Ilustracja 1. Strona główna angielskiej wersji forum *Debate Europe*

The screenshot shows the homepage of the Debate Europe forum. At the top, there is a search bar and a language selector set to 'English (en)'. A red box highlights the text 'ARCHIVED ON 28/02/10'. Below this, a table lists various topics and their corresponding statistics:

TOPICS	POSTS	LAST POST
Climate change and energy Moderator: moderators-en	377	3240 by patkonec G 28 Feb 2010, 22:13
Future of Europe Moderator: moderators-en	5285	134151 by Shulimo G 01 Mar 2010, 09:23
Consumers and health Moderator: moderators-en	21	297 by moderator-en G 12 Oct 2009, 08:20
Miscellaneous Moderator: moderators-en	830	10848 by DarunArcheos G 01 Mar 2010, 08:44
Intercultural dialogue Moderator: moderators-en	385	20666 by moderator-en G 23 Jan 2009, 12:04
European elections Moderator: moderators-en	114	1397 by moderator-en G 24 Aug 2009, 10:41
Women and Politics Moderator: moderators-en	34	516 by moderator-en G 15 Dec 2009, 15:13

Źródło: <http://ec.europa.eu/archives/debateeurope/>, 28 VI 2012.

Wpisy na europejskim forum były regularnie analizowane, a raporty z tych analiz przesyłano do urzędników instytucji UE¹⁴. Badanie omawianej przestrzeni wymiany opinii miało pomóc decydom w Brukseli zrozumieć, jak obywatele postrzegają problemy, oraz dostosować elementy polityki do społecznych oczekiwań¹⁵. Forum było również platformą służącą szerokiej dyskusji wśród organizacji społeczeństwa obywatelskiego (wyrażanie społecznych stanowisk na temat spraw będących przedmiotem unijnej polityki), a także wśród pojedynczych obywateli.

Jednym z głównych warunków uczestnictwa w debacie – obok zainteresowania kwestiami dotyczącymi polityki europejskiej – jest dostęp do Internetu. Zgodnie z danymi z Eurobarometru, obecnie z sieci (przynajmniej raz w tygodniu) korzysta 59% Polaków, powyżej 70% Francuzów, Irlandczyków i Brytyjczyków oraz aż 90% obywateli Holandii¹⁶. Średnia unijna dla 27 państw to 64%. Innym ważnym aspektem są kom-

¹⁴ Informacja od pracownika Komisji Europejskiej – osoby odpowiedzialnej za prowadzenie forum *Debate Europe* (e-mail z 11 X 2012).

¹⁵ Por. systematyzacja form wykorzystania Internetu w komunikacji politycznej (różne ujęcia demokracji: legalistyczna, rywalizacyjna, pluralistyczna, uczestnicząca i plebiscytarna): J. van Dijk, *Models of Democracy: Behind the Design and Use of New Media In Politics*, „Javnost/The Public” 1996, nr 1, s. 43-56, cyt. za: A. Przybylska, *Internet a reforma instytucji demokratycznych: nadzieje, wyzwania, porażki*, [w:] *Re: Internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*, red. nauk. Ł. Jonak [i in.], Warszawa 2006, s. 186-189, *Cyberkultura, Internet, Społeczeństwo*.

¹⁶ Oprócz Polaków (polska wersja forum) wymienione zostały narodowości internautów, którzy odznaczali się aktywnością na forum w wersji angielskiej. *Media Use in the European Union*, Standard Eurobarometer 76, European Commission, 2012.

petencje medialne poszczególnych użytkowników-twórców Internetu¹⁷, które posiadają przeważnie osoby młode z wyższym wykształceniem.

Komunikowanie na forach dyskusyjnych przybiera różnorodne formy. Współistnieją ze sobą teksty, grafika czy materiały audiowizualne. Przekazy internetowe charakteryzują się interaktywnością, anonimowością, fragmentarycznością, natychmiastowością i relatywnością¹⁸. Na stronach internetowych można znaleźć nadmiar informacji, często przy braku klarownej hierarchii. Jednak Internet pomimo swej specyfiki może sprzyjać rozwojowi sfery publicznej, umożliwiając bezpośredni i nieograniczony kontakt obywatela (wyborcy) z politykiem, a także zindywidualizowanie przekazu oraz nieustanne informowanie/komunikowanie, które może zachodzić bez pośredników, mogących wpływać na treść i formę przekazu¹⁹. Rola tego medium w procesie komunikowania politycznego będzie stale rosła. Jest to szczególnie widoczne w działaniach instytucji UE²⁰.

W kontekście komunikowania zapośredniczonego komputerowo warto także pamiętać o płynnej granicy między informacją i propagandą, prawdą i fałszem, argumentowaniem i manipulowaniem. Nie znając tożsamości osób, które wpisują się na forum, czasem trudno ocenić daną wypowiedź – czy są to rozważania zaangażowanego obywatela, czy też może starannie ułożony tekst jakiegoś lobbysty, przedstawiciela konkretnego środowiska.

WYNIKI ANALIZY

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na geograficzne zakorzenienie społeczności użytkowników forum, w efekcie którego dyskutowane są konkretne sprawy, istotne dla społeczności lokalnej, a nie ogólne kontrowersje ideowe²¹. Choć trudno jest zdefiniować Europę i określić to, co należy do „spraw europejskich”, a także uniknąć politycznych podziałów, w świetle wyników przeprowadzonych badań można stwierdzić, że dyskusje na forum *Debate Europe* miały charakter merytoryczny i racjonalny.

Pojęcie „Europa” było na forum różnie interpretowane. Polscy internauci rozumieją je przede wszystkim jako „Unia Europejska”. Uczestnicy forum w wersji angielskiej odwoływali się do różnych form współpracy w Europie, np. Rady Europy, strefy euro, Schengen, Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, jednak dominowały wypowiedzi dotyczące UE (w analizie elemen-

¹⁷ W sieci zacierają się role między nadawcą i odbiorcą (koncepcja *prosumenta; sendceiving*). Por. np. J. Nowak, *Aktywność obywateli online. Teorie a praktyka*, Lublin 2011.

¹⁸ Por. J. Żurawski, *Internet jako współczesny środek elektronicznej komunikacji wyborczej i jego zastosowanie w polskich kampaniach parlamentarnych*, Kraków 2010, s. 46-47, *Societas*, 19.

¹⁹ A. Starewicz-Jaworska, *Komunikacja polityczna w świetle wybranych aspektów Internetu*, [w:] *Re: Internet...*, s. 248-249.

²⁰ Na znaczenie Internetu i fakt, że staje się on najważniejszym medium w polityce komunikacyjnej UE, zwraca również uwagę A. Ogonowska, *Internet w polityce komunikacyjnej Unii Europejskiej*, „*Studia Medioznawcze*” 2012, nr 2(49).

²¹ Por. Porębski, *dz. cyt.*, s. 62.

tów wizualnych przeważała niebieska flaga z okręgiem 12 złotych gwiazd). Wydaje się, że zawężenie tematyki do problematyki z zakresu polityki europejskiej oraz moderacja i ustalenie reguł na forum znacznie wpłynęły na poziom debaty internetowej, na jej merytoryczny charakter.

Internauci, poruszając w debatach określone tematy, nadają im odpowiednią rangę ważności (*agenda setting* – ustalanie porządku spraw²²), co może być wartościową wskazówką dla polityków. Co prawda na forum *Debate Europe* tematy głównych debat zostały ustalone przez przedstawicieli unijnej instytucji, jednak twórcami tematów poszczególnych wątków byli obywatele UE. Wpływ na to, co było dyskutowane, miały dwie strony.

W świetle wyników analizy debaty o wyborach europejskich główne problemy poruszane w wersji polskiej to: niewysoka frekwencja w wyborach do PE, jakość kampanii wyborczej, niski poziom polskiej polityki, zanik sporu politycznego w UE, rola państwa a kwestie gospodarcze, partie europejskie a partie narodowe. Natomiast w wersji angielskiej pojawiły się następujące opozycje debat: a) między osobami pragnącymi zgłosować i zwracającymi uwagę na znaczenie samego aktu głosowania a osobami, które nie miały zamiaru oddawać głosu w wyborach do PE, ponieważ taki był ich wybór bądź demonstrowali w ten sposób swój protest; b) pomiędzy zwolennikami demokracji przedstawicielskiej a przychylającymi się do demokracji bezpośredniej; c) między entuzjastami wspólnej Europy a przeciwnikami integracji europejskiej; d) pomiędzy zwolennikami demokracji a stronnikami populistycznej polityki; e) między sympatykami dużych, znaczących partii a osobami popierającymi partie małe; f) pomiędzy konserwatystami a socjalistami. Dwie pierwsze pary opozycji były najsilniejsze. Choć w debatach pojawiały się podziały ideowe, w przeważającej liczbie wypowiedzi starano się rozmawiać o konkretnych przypadkach, a nie ogólnych kwestiach. W polskiej wersji forum, która stanowiła jedynie skromny fragment analizowanego materiału, użytkownicy często generalizowali (wskazując np. na Brukselę, UE czy Parlament Europejski). Natomiast internauci posługujący się językiem angielskim w dyskusjach używali nazw poszczególnych instytucji czy partii politycznych, często przywoływali nazwiska polityków, omawiali ich działalność oraz komentowali konkretne zapisy w programach politycznych.

Między debatami prowadzonymi w języku polskim i angielskim wyraźnie zaznaczyła się różnica kultur politycznych, odmienny poziom debat²³. W wersji angielskiej dyskusje często przybierały charakter racjonalny. Użytkownicy forum uzasadniali swoje stanowiska, w większości ich wpisy były przemyślane i miały spójną konstrukcję. Wielu internautów było zainteresowanych kwestiami europejskimi i pragnęło pogłębianej debaty. Przykładem tego może być wypowiedź jednego z użytkowników

²² S. J. Baran, D. K. Davis, *Teorie komunikowania masowego*, przeł. A. Sadza, Kraków 2007, s. 362-369, *Media – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego*.

²³ Por. również analizę debat brytyjskich i polskich na forach politycznych: R. Sanecki, *Debaty polityczne w Internecie. Analiza debaty politycznej na forach internetowych, serwisach społecznościowych oraz blogach*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, Lublin 2009, t. 2, s. 226-234.

angielskiej wersji forum w wątku *Why won't the media and major parties tell us about Europe: What is the European debate???* *What are the issues we should be interested in???* *I'm interested in politics, watch all the shows and read the papers etc but couldn't name 3 things the European parliament has done in the last year. Should it be my job as a voter to find these things out alone???*

I don't care about straight Bananas or bendy Cucumbers. I want the media and politicians to get serious and talk about genuine issues.

W angielskiej wersji forum kultura dyskusji opierała się przede wszystkim na argumentacji, uzasadnianiu. Często wyliczano powody, by poprzeć dane stanowisko lub przekonać do swoich poglądów. Ilustrują to chociażby fragmenty wpisu zatytułowanego *10 reasons to vote in the June elections: Yes, you. You decide. By voting. By voting in EP elections, you choose who influences your future [...]* *Your MEP is your voice in Europe – why would you let it go wasted? [...]* *As a European citizen, voting in EP elections is your fundamental right and the means to have a say in how the EU works. [...]* *It's politics! It's democracy! Love the EU? Hate it? Want it to turn to the right? Or the left? Is there some issue you care passionately about? Are there changes you want to see? Action that can't wait? Investments that should be made? Elect MEPs who see it your way and you could make it happen. That's what democracy is all about. Make the difference. It's a small effort for a big outcome [...]*.

Wielu internautów koncentrowało się na konkretnych informacjach, precyzyjnych określeniach, powoływaniu się na fakty, sprawdzone źródła bądź wiedzę ekspercką. Najczęstszym źródłem informacji dla internautów byli politycy oraz media (blisko jedna piąta analizowanych wypowiedzi).

As for the UKTV and papers, would it sound better if criticism came from a continental source? According to the German magazine Der Spiegel, fraud committed in Brussels amounts to 1 million euros per day. There are currently 400 investigative procedures pending against EU officials. The Commission claims that corruption is no more widespread in Brussels than anywhere else, but the budget expert for the German CDU in the European Parliament, Inge Grassle, describes this view as „laughable”. The magazine quotes UK MEP Daniel Hannan as saying „If the European Commission were a company, all the commissioners would be in prison”. All Commissions since 1999 (when Jaques Santer's team all resigned over corruption) have promised to fight corrupton, and all have failed. The present anti-corruption commissioner, Siim Kallas, was himself embroiled in a major financial scandal in the 1990's (at least he has practical experience). Even the Commission admits that 320 euros have been stolen – nearly 1 million per day. The true figure is probably much higher – see below. (European Journal, Oct 07; Der Spiegel 27.8.07).

Podawano liczne przykłady ilustrujące sposób myślenia (historie, wykresy, mapy, cytaty, zdjęcia itp.). Jeśli tok rozumowania kogoś z uczestników forum był niezrozumiały, proszono o przemyślenie kwestii lub ponowne wyjaśnienie. Zwracano także uwagę na błędy w poszczególnych fragmentach wypowiedzi.

To begin with, something is very wrong with your argumentation. It is a classical non sequitur: money for something is not available -> we pay money into the EU -> the EU is to blame..... NOT! This silly line of thought is nothing but a pretext for unfolding your stereotypes, grabbing the opportunity to blame something you instinctively dislike anyway.

Dużą część wypowiedzi charakteryzowały dystans i krytyczna ocena. W tym kontekście dobrym przykładem jest poniższy wpis: *This morning I saw the Dutch Libertas candidate in a presentation and debate. Either she made a unfortunate appearing, or Libertas is in fact quite eurosceptic (while preaching being „pro-Europe”). Basically she wanted to give all legislative tasks back to member states and was outright opposed to the European Parliament. Her past was in a right-wing Dutch party. On a number of issues there was no clear Libertas policy, making it rather a „one-issue” party, the one issue being to throw a spanner in the Lisbon Treaty works. I cannot say that I trust Libertas: Their slogans seem to run counter to their intentions and policies.*

Co interesujące, w debacie o wyborach europejskich, obok dyskusji o polityce, zarówno unijnej, jak i narodowej, a także funkcjonowaniu instytucji UE, wiele miejsca poświęcono problematyce mediów.

Nothing whatsoever is wrong with criticism and you get plenty of it in the continental media. What you dont get as abundantly as in the UK is blatant lies, grossly distorted facts and constant bias, tailored to satisfy the british need for bad news from the EU.

Jednak pomimo wyrażanych wątpliwości, internauci w swoich wypowiedziach wielokrotnie powoływali się na medialne doniesienia. Z uwagi na specyficzny profil użytkowników forum (osoby stosunkowo młode i dobrze wykształcone), prawie połowa wpisów, które odnoszą się do mediów, to odwołania do informacji umieszczonych w Internecie, następne 20% wypowiedzi to nawiązania do tekstów zamieszczonych w prasie, 19% postów stanowią relacje z wiadomości telewizyjnych, a 12% – z przekazów radiowych.

Ważnym aspektem wypowiedzi uczestników angielskiej wersji forum był szacunek dla rozmówcy, widoczny w podziękowaniach za udzielenie odpowiedzi, prośbach o sprecyzowanie myśli, docenianiu wkładu innych czy woli zrozumienia drugiej strony. Wyżej wymienionych zagadnień brakowało w polskiej wersji forum.

Internauci wypowiadający się w języku polskim nie byli aktywni. Polskie wpisy stanowiły jedynie 2,2% liczby wypowiedzi w debacie dotyczącej wyborów europejskich (analizowany materiał), a mniej niż 1% liczby wszystkich wpisów na forum *Debate Europe*; dla porównania – wersja angielska to 80% postów na całym forum. Polscy internauci byli raczej biernymi uczestnikami forum. Wśród angielskojęzycznych użytkowników można wyróżnić grupy zaangażowanych społecznie internautów – działaczy partyjnych, członków stowarzyszeń, organizatorów petycji (należy jednak zaznaczyć, że aktywna część to zarazem dość wąskie grono kilkudziesięciu internautów, którzy na swoim koncie mieli kilka tysięcy postów). Polskojęzyczni użytkownicy byli raczej obserwatorami. Jeśli już Polacy dokonywali wpisów, to były to krótkie wypowiedzi (ich objętość mieściła się w przedziale 0-100 słów; w wersji angielskiej objętość postu była średnio dwa i pół razy większa). Polska debata funkcjonowała głównie dzięki działalności moderatora, który wprowadzał do dyskusji nowe tematy i próbował zaktywizować jej uczestników. Jego wpisy stanowiły połowę wypowiedzi w języku polskim i tylko 2% w języku angielskim. Ogólnie można stwierdzić, że ilość i jakość debaty w polskiej wersji językowej forum *Debate Europe* świadczy o niskiej kulturze dyskusji, natomiast

w wersji angielskiej znaczny odsetek postów można zakwalifikować do wypowiedzi o wysokiej kulturze debaty. Oczywiście ważne są w tym kontekście kwestia dostępu do Internetu i umiejętności z zakresu korzystania z nowych technologii, lecz wydaje się, że silniejszy jest tutaj czynnik historyczny i kulturowy.

Uwarunkowania kulturowo-historyczne mają ogromne znaczenie dla kultury politycznej danego państwa. Literatura naukowa poświęcona problemowi różnych tradycji w Europie jest bardzo bogata. Wskazuje się w niej m.in. na *duże, zasadnicze różnice cywilizacyjne wewnątrz Europy* [...]. *Zachód z rozwiniętymi miastami, cywilizacją miejską, wczesnym kapitalizmem, poszanowaniem demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, z drugiej strony Wschód ze słabszymi miastami, z cywilizacją wiejską, przewagą struktur wiejskich, ze słabym rozwojem demokracji i społeczeństwa obywatelskiego. Tak było przecież przez drugą połowę tysiąclecia europejskiego, od XV do XX w. Na to nałożył się jeszcze polityczny podział dokonany w Jaltie i Poczdamie*²⁴.

Komentatorzy polskiego życia politycznego wskazują, iż w Polsce debatę europejską ograniczono do dyskusji na temat wejścia do UE, natomiast nie podjęto debaty o tym, jakiej Unii Polacy chcą. Niestety jest to widoczne zarówno na poziomie elit, jak i obywateli. Frekwencja oraz wynik polskiego referendum europejskiego z 7-8 czerwca 2003 r. były ważnym kapitałem społecznym i politycznym, który nie został w pełni wykorzystany.

Aktywność moderatorów była zależna od wersji językowej forum. Obecność moderatora zaznaczyła się w wersji polskiej (zarówno w liczbie wpisów, jak i w ich objętości oraz różnorodnej tematycznie zawartości). Główny cel moderatora nie został jednak osiągnięty. Nie udało się zachęcić i zaktywizować polskojęzycznych internautów do debaty nad europejskimi sprawami. W dyskusjach angielskojęzycznych wpisy moderatora nie miały w zasadzie wpływu na debaty obywateli. Zagadnienia poruszane przez moderatora nie inspirowały internautów do dalszej dyskusji. Wyczuwalny był dystans, podejrzliwość w stosunku do moderatorów (*Who are we engaging with when we talk to „the Moderator”?*).

W tym kontekście warto zapytać, czy na forum *Debate Europe* można mówić o dialogu. W świetle wyników analizy debaty o wyborach europejskich w wersji ponadnarodowej odpowiedź jest pozytywna. Aż 90% wpisów było formą odpowiedzi na wcześniejsze wypowiedzi. Przeważał styl odpowiedzi z uprzednim cytatem poprzedniej wiadomości. Uczestnicy forum konfrontowali własne przekonania i byli otwarci na argumenty innych. Z pewnością nie był to jednak dialog pomiędzy obywatelami a przedstawicielami UE (politykami, urzędnikami czy pracownikami unijnych instytucji). O dialogu można mówić tylko na poziomie obywatel–obywatel.

Podjęcie przez Komisję Europejską m.in. debaty dotyczącej wyborów do Parlamentu Europejskiego na internetowym forum dyskusyjnym pociągnęło za sobą pewne konsekwencje, mianowicie rozbudziło oczekiwania obywateli UE. Brak reakcji ze strony instytucji UE (brak odpowiedzi na pytania internautów na forum, a także informacji o dalszych działaniach Komisji, która w procesie szerokich konsultacji zebrała opinie

²⁴ B. Geremek, *Szansa i zagrożenie. Polityka i dyplomacja w rodzinnej Europie*, rozmawia D. Maciejewska, Warszawa 2004, s. 39, *Odnawianie Starego Kontynentu*.

od obywateli) spowodował, iż uczestnicy forum mieli wrażenie, że UE nie liczy się z ich zdaniem czy nawet że są przez nią ignorowani²⁵.

[...] *if we can't really influence policy then the EU is just going to be a very expensive policing institution... ruling over us and controlling our lives... rather than facilitating a free and democratic Europe.*

KONKLUZJE

Komunikowanie polityczne w Unii Europejskiej nabiera znaczenia, nowej jakości, wraz z wprowadzeniem instytucji obywatelstwa europejskiego i poszerzaniem katalogu praw obywateli UE. Szczególnie ważne w omawianym kontekście są takie prawa, jak wolność wypowiedzi i informacji, partycypacja oraz publiczna wymiana poglądów.

Prowadzone na forum *Debate Europe* dyskusje były merytoryczne i miały charakter racjonalny. Jednak ogromną rolę odgrywa kultura polityczna przedstawicieli poszczególnych państw członkowskich UE, którzy biorą udział w debatach.

Debata na forum była przede wszystkim dialogiem między obywatelami UE, tym samym nastąpiło nie przybliżenie Unii i jej obywateli, lecz zbliżenie obywateli różnych państw członkowskich UE.

Różnice w kulturach politycznych poszczególnych państw członkowskich UE wydają się tak naturalne, że na co dzień się ich nie zauważa. Jednak świadomość ich istnienia jest niezwykle ważna. Jest to szczególnie istotnie dla jakości porozumiewania się, prowadzenia dialogu. Komunikacja między obywatelami UE a strukturami europejskimi, a także pomiędzy obywatelami pochodzącymi z różnych unijnych państw będzie o wiele skuteczniejsza, gdy komunikujący się aktorzy będą zdawać sobie sprawę z dzielących ich różnic.

Istotne są również uwarunkowania instytucjonalne, które umożliwią obywatelom równy i jak najszerszy udział w procesie komunikowania politycznego. Partycypacja w dyskusjach prowadzonych na publicznych forach, takich jak *Debate Europe*, powinna wynikać z nawyku kontaktu z mediami, zainteresowania polityką i zaangażowania obywatelskiego, które mogą zostać wypracowane przez odpowiednią edukację.

BIBLIOGRAFIA

- Baran S. J., Davis D. K., *Teorie komunikowania masowego*, przeł. A. Sadza, Kraków 2007, *Media – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego*.
- Dobek-Ostrowska B., *Wstęp*, [do:] *Studia empiryczne nad komunikowaniem politycznym w Polsce*, red. B. Dobek-Ostrowska, K. Majdecka, Wrocław 2011, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 3255.

²⁵ Por. R. J. Klotz, *The Politics of Internet Communication*, Lanham 2004, s. 65, cyt. za: J. Żurawski, *dz. cyt.*, s. 88.

- Dryzek J. S., *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*, Oxford 2002.
- EUR-Lex – Dostęp do aktów prawnych Unii Europejskiej: <http://eur-lex.europa.eu>.
- European Union Citizenship. Analytical Report*, conducted upon the request of the European Commission, the Gallup Organization, Flash Eurobarometer 294, 2010.
- European Union Citizenship. Analytical Report*, conducted upon the request of the European Commission, the Gallup Organization, Flash Eurobarometer 213, 2007.
- Forum *Debate Europe*: <http://ec.europa.eu/archives/debateeurope> 28 VI 2012.
- Geremek B., *Szansa i zagrożenie. Polityka i dyplomacja w rodzinnej Europie*, rozmawia D. Maciejewska, Warszawa 2004, *Odnawianie Starego Kontynentu*.
- Gutmann A., Thompson D., *Why Deliberative Democracy?*, Princeton 2004.
- Habermas J., *Faktyczność i obowiązywanie. Teoria dyskursu wobec zagadnień prawa i demokratycznego państwa prawnego*, przeł. A. Romaniuk, R. Marszałek, Warszawa 2005, *Humanistyka Europejska*.
- Habermas J., *Obywatelstwo a tożsamość narodowa. Rozważania nad przyszłością Europy*, przeł. B. Markiewicz, Warszawa 1993.
- Habermas J., *Teoria działania komunikacyjnego*, przeł. A. M. Kaniowski, t. 1: *Racjonalność działania a racjonalność społeczna*, Warszawa 1999; t. 2: *Przyczynek do krytyki rozumu funkcjonalnego*, Warszawa 2002.
- Habermas J., *Uwzględniając Innego. Studia do teorii politycznej*, przeł. A. Romaniuk, Warszawa 2009.
- Hix S., *The State of European Democracy After Lisbon*, Institute of International and European Affairs, referat wygłoszony 26 V 2010.
- International Right to Know Day: Ombudsman Calls For More Pro-active Transparency in the EU*, European Ombudsman, Press release No. 17/2011, 28 IX 2011.
- Lisowska-Magdziarz M., *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów. Wersja 1.1*, Kraków 2004, *Zeszyty Wydziałowe – Uniwersytet Jagielloński. Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej*, nr 1.
- Łętowska E., *Rzeźbienie państwa prawa. 20 lat później. Ewa Łętowska w rozmowie z K. Sobczakiem*, Warszawa 2012, s. 76-77.
- Magoska M., *Kryzys polityki a prawo*, [w:] *Media, władza, prawo*, red. M. Magoska, Kraków 2005.
- Media Use in the European Union*, European Commission, Standard Eurobarometer 76, 2012.
- Nowak J., *Aktywność obywateli online. Teorie a praktyka*, Lublin 2011.
- Oficjalna strona internetowa Rzecznika Praw Obywatelskich UE: www.ombudsman.europa.eu.
- Ogonowska A., *Internet w polityce komunikacyjnej Unii Europejskiej*, „*Studia Medioznawcze*” 2012, nr 2(49).
- Ossowska M., *Wzór obywatela w ustroju demokratycznym*, Lublin 1992.
- Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, *Biblioteka Wiedzy o Prasie. Seria A*, t. 16.
- Porębski L., *Elektroniczne oblicze polityki. Demokracja, państwo, instytucje polityczne w okresie rewolucji informacyjnej*, Kraków 2001.
- Re: *Internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*, red. nauk. Ł. Jonak [i in.], Warszawa 2006, *Cyberkultura, Internet, Społeczeństwo*.

- Sanecki R., *Debata polityczna w Internecie. Analiza debaty politycznej na forach internetowych, serwisach społecznościowych oraz blogach*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, Lublin 2009, t. 2.
- Winiarska-Brodowska M., *Europa obywateli? Proces komunikowania politycznego w Unii Europejskiej*, praca doktorska, Kraków 2012.
- Żurawski J., *Internet jako współczesny środek elektronicznej komunikacji wyborczej i jego zastosowanie w polskich kampaniach parlamentarnych*, Kraków 2010, Societas, 19.

Dr Małgorzata WINIARSKA-BRODOWSKA, politolog, medioznawca i kulturoznawca, absolwentka europeistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Wiedeńskim. W pracy badawczej zajmuje się problematyką z pogranicza nowych mediów, polityki i dyplomacji.